

I. METHODOLOGIE

1. HET PROJECT VAN EEN SATELLIETREKENING VAN DE INSTELLINGEN ZONDER WINSTOOGMERK (IZW'S)

1.1 Het gebrek aan globale statistische informatie over de verenigingssector

Ondanks alle aandacht die de organisaties van de verenigingssector genieten, stellen de deskundigen eensgezind vast dat ze al met al relatief onbekend blijven en vooral weinig of slecht gekwantificeerd zijn, onder meer bij het merendeel van de officiële instellingen die belast zijn met het verzamelen en produceren van de statistische informatie.

Die statistische miskenning doet problemen rijzen. Ze belet de onderzoekers om bepaalde theoretische ontwikkelingen empirisch te testen en ze onthoudt aan de beleidsbepalers informatie die nuttig is voor het uitwerken en evalueren van het economische beleid. Voorts verheelt zij voor het grote publiek het werkelijke belang van die organisaties in de economische structuur van ons land.

Vier hinderpalen verklaren het ontbreken van een allesomvattende statistiek over de verenigingssector:

- het ontbreken van een heldere conceptuele definitie;
- het marginale economische gewicht en onvoldoende specifieke kenmerken van deze sector;
- het ontbreken van gegevens omdat voor verenigingen soepeler boekhoudregels gelden dan voor vennootschappen of overheidsinstellingen;
- het ontbreken van een methodologie die het mogelijk maakt de statistische informatie met betrekking tot de verenigingen behoorlijk te structureren.

De wetenschappelijke en institutionele evolutie van de laatste tien jaar hebben de eerste drie hinderpalen geleidelijk weggewerkt.

Ten eerste bestaat er sinds de vergelijkende werkzaamheden van verschillende onderzoeksteams een internationaal algemeen aanvaarde definitie van de verenigingssector. Die definitie is op de praktijk gericht, aangezien de elementen waarop ze berust, meestal in wetteksten zijn vervat en in specifieke rechtsvormen zijn erkend.

Vervolgens bleek uit verkennende studies het economische belang van de verenigingen en werd daarin de nadruk gelegd op hun aanwezigheid in bedrijfstakken die arbeidscheppend en sociaal belangrijk zijn (gezondheidszorg, maatschappelijke dienstverlening, onderwijs en vorming, cultuur en recreatie, enz.). Buiten het kwantitatieve aspect heeft de (Noord-Amerikaanse en

nadien Europese) economische theorie ook de schijnwerpers gezet op de troeven van de verenigingen wat de productie van vertrouwensgoederen en collectieve goederen betreft, en bevestigt dat de verenigingen in sommige situaties optimale institutionele vormen zijn.

Ten slotte blijkt uit een diepgaande analyse van de officiële informatiebronnen dat het tot voor kort zeer moeilijk was om officiële gegevens over de verenigingen in te zamelen. Deze waren bijvoorbeeld niet terug te vinden in de grote administratieve bestanden van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) of van de belasting over de toegevoegde waarde (BTW) bijvoorbeeld. Sinds kort werd er aanzienlijke vooruitgang geboekt en voortaan is het mogelijk over gegevens betreffende de Belgische verenigingen te beschikken die afkomstig zijn van de RSZ (arbeidsplaatsen, loonsom), van de BTW (omzet), van het Nationaal Instituut voor de Statistiek (enquêtegegevens), van de Balanscentrale van de Nationale Bank van België (sociale balansen) en uit andere administratieve bronnen.

De enige echte hinderpaal zou dus het ontbreken zijn van een aangepaste methodologie om een informatieschema inzake de verenigingen op te zetten. Om de beschikbare informatie te structureren moet immers van een strakke methodologie gebruik worden gemaakt. In de macro-economische statistiek zijn het de nationale rekeningen die het conceptuele referentiekader bij uitstek bieden.

1.2 De behandeling van de verenigingen in de nationale rekeningen

De nationale rekeningen bieden een samenhangend raamwerk van concepten, definities, boekhoudregels, nomenclaturen en tabellen die het mogelijk maken informatie te verzamelen en voor te stellen betreffende de activiteit van alle eenheden van de nationale economie. Zij gelden als universeel en vormen een methode die hun waarde heeft bewezen om de bestaande economische statistieken te coördineren. Zij verzekeren de harmonisering van de gebruikte concepten en de samenhang van de gegevens uit verschillende bronnen. Het gebruik van gemeenschappelijke conventies bevordert de internationale vergelijkbaarheid van de gegevens.

Het Europees Systeem van nationale en regionale Rekeningen (ESR 1995)¹ is het systeem van nationale rekeningen dat als referentie dient voor de uitwerking van de nationale rekeningen in de verschillende lidstaten van

¹ Commissie van de Europese Gemeenschappen / Eurostat [1996] *Europees Systeem van Rekeningen - ESR 1995*, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, Luxemburg.

de Europese Unie². Dit systeem vormt de communautaire versie van het System of National accounts (SNA 1993) dat de richtlijnen op wereldniveau bevat³.

Het systeem erkent het bestaan van de verenigingen die het "Instellingen zonder winstoogmerk" (IZW) noemt. Volgens het ESR 1995 is een IZW "een juridische of sociale eenheid die is opgericht voor de productie van goederen en diensten, maar die een zodanig statuut heeft dat het haar niet is toegestaan als bron van inkomen, winst of andere financiële verdiensten te fungeren voor de eenheden die haar hebben opgericht, of die haar beheren of financieren"⁴.

De behandeling die het op de verenigingen toepast, bevat echter vier belangrijke beperkingen.

1.2.1 De institutionele uitsplitsing van de verenigingssector

Om een overzicht te bewaren groeperen de nationale rekeningen de economische operatoren (of institutionele eenheden⁵) met een analoog economisch gedrag binnen eenheden die "institutionele sectoren" worden genoemd. Deze zogenoemde "institutionele" benadering maakt het mogelijk de betrekkingen tussen de grote categorieën van economische subjecten te analyseren.

Het ESR 1995 onderscheidt vijf institutionele sectoren, die samen de totale economie vormen:

- de niet-financiële vennootschappen (S.11);
- de financiële instellingen (S.12);
- de overheid (S.13);
- de huishoudens (S.14);
- de instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens - IZWBH (S.15).

In tegenstelling tot wat deze institutionele opdeling van de economie zou kunnen laten veronderstellen, is het niet de bedoeling van het ESR 1995 de IZW's in één enkele sector samen te brengen. Integendeel, door toepassing van de conventies worden de IZW's gespreid over de verschillende sectoren naargelang van hun economische belang, de aard van hun werkmiddelen en de controle en de financiering door de overheid.

Zo worden volgens het ESR 1995:

- in de sector van de niet-financiële vennootschappen (S.11) de IZW's opgenomen die marktproducent zijn en van wie de hoofdfunctie bestaat uit de productie van goederen en niet-financiële diensten, of die ten dienste staan van niet-financiële vennootschappen;
- in de sector van de financiële instellingen (S.12) de IZW's opgenomen die marktproducent zijn met als hoofdfunctie financiële intermediatie en/of het verrichten van financiële hulpdiensten, of die ten dienste staan van financiële instellingen;
- in de sector van de overheid (S.13) de IZW's opgenomen die tot de niet-marktproducenten van goederen en diensten voor individuele of collectieve consumptie behoren en die onder toezicht staan van en voornamelijk gefinancierd worden door de overheid;
- in de sector van de huishoudens (S.14) de IZW's van minder belang opgenomen;
- in de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15) de IZW's opgenomen die diensten verlenen aan de huishoudens en die behoren tot de overige particuliere niet-marktproducenten (dat wil zeggen dat ze niet onder toezicht staan van of niet hoofdzakelijk gefinancierd worden door de overheid) en die individualiseerbare goederen en diensten produceren.

De uitsplitsing van de verenigingssector is de eerste beperking die men in de behandeling van de verenigingen kan vaststellen. De sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15) is de enige institutionele sector die enkel verenigingen omvat. In de overige sectoren zijn ze gegroepeerd met andere organisaties en is het onmogelijk ze te isoleren. Bijgevolg bieden de nationale rekeningen een te beperkte visie op de verenigingssector omdat ze het niet mogelijk maken de gegevens te identificeren betreffende de IZW's die buiten de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15) ondergebracht zijn.

1.2.2 Het gevaar voor een onderschatting van de productie van de markt-IZW's

De uitsplitsing van de verenigingssector heeft een gevolg dat verder reikt dan alleen de zichtbaarheid ervan. De institutionele toewijzing steunt immers grotendeels op het onderscheid markt/niet-marktproducent.

De IZW's waarvan de werkmiddelen hoofdzakelijk marktgebonden zijn, worden opgenomen in de sectoren van de vennootschappen. Bij conventie is de productie van de institutionele eenheden van die sectoren louter marktproductie en wordt ze dus geschat via de opbrengst uit verkopen.

De productie van de IZW's die in de sector van de overheid of in die van de IZW's t.b.v. huishoudens zijn ondergebracht, is hoofdzakelijk niet-marktgebonden. Maar zij kunnen een marktactiviteit uitoefenen. Hun totale productie wordt geschat als de som van de kosten van de

² Het ESR 1995 is een Europese verordening (Verordening EG nr 2223/96 van de Raad van 25 juni 1996) en heeft bijgevolg een bindend karakter voor de lidstaten van de Europese Unie (Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen (L310) van 30 november 1996).

³ Commission of the European Communities/Eurostat, International Monetary Fund, Organisation for Economic Co-operation and Development, United Nations, World Bank [1993], *System of National Accounts*, Brussels/Luxembourg, New-York, Paris, Washington DC.

⁴ ESR 1995 (§ 3.31).

⁵ Onder institutionele eenheid verstaat men "een centrum van elementaire economische besluitvorming. Zij wordt gekenmerkt door consistent gedrag en zelfstandige beslissingsbevoegdheid bij de uitoefening van haar hoofdfunctie" (ESR 1995, § 2.12).

niet-markt productie waaraan men - in voorkomend geval - de verkopen van de marktproductie⁶ toevoegt.

De IZW's die in de sectoren van de vennootschappen (S.11 en S.12) zijn ondergebracht, doen vaak een beroep op giften vanwege de particuliere sector of op overheidsbijstand om een deel van hun productiekosten te dekken. Daaruit kan een onderschatting van de productie voortvloeien. De particuliere giften worden immers geregistreerd in de overdrachten (D.75) en worden dan ook niet in de productie van de IZW's opgenomen. Wat de overheidsbijstand betreft, zijn de afspraken van de nationale rekeningen niet eenduidig aangaande de wijze om deze te behandelen. Die bijstand kan worden beschouwd als verkopen (P.11), als productgebonden subsidies (D.31), als niet productgebonden subsidies (D.39) of als overdrachten vanwege de overheid (D.75). In deze laatste twee gevallen wordt de overheidsbijstand niet tot de productie gerekend, wat eveneens leidt tot een onderschatting van de niet-marktproductie van de IZW's.

1.2.3 Het niet-meerekenen van het vrijwilligerswerk

Het systeem van nationale rekeningen meet niet de productie van diensten door vrijwilligers. Het vrijwilligerswerk is een van de belangrijke en specifieke kenmerken van de verenigingssector. Het is een productiefactor die de realisatie van een output mogelijk maakt. Het vertegenwoordigt dus een productiekost, maar tevens een werkmiddel dat door de huishoudens ter beschikking van de verenigingen wordt gesteld.

Om die drie stromen (productie, arbeidskosten en overdrachten vanwege de huishoudens) te ramen, moet een geldwaarde aan het vrijwilligerswerk worden toegewezen. De nationale rekeningen zijn niet erg geneigd om dat te doen en voeren daarbij twee argumenten aan. In de eerste plaats hebben imputaties niet dezelfde betekenis als geldwaarden. Wanneer men ze gaat gebruiken en met geldwaarden combineren, vergroot het risico dat de nationale rekeningen voor de economische analyse minder betrouwbaar worden. Bovendien is het niet altijd gemakkelijk om een geldelijke raming te geven die economisch relevant is⁷.

1.2.4 Het gebrek aan detaillering van de NACE-nomenclatuur

De nomenclatuur van economische activiteit in de Europese Gemeenschappen (NACE) die in de nationale rekeningen wordt gebruikt, is een op het Europese niveau

geharmoniseerde nomenclatuur. Wanneer men de verenigingssector wil uitsplitsen volgens het criterium van de hoofdactiviteit van de samenstellende entiteiten, vertoont die NACE-nomenclatuur twee belangrijke zwakte punten.

Ten eerste worden talrijke verenigingen ondergebracht in restklassen van de NACE, bijvoorbeeld in de klasse 85323 (overige maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting) of in de klasse 9133 (overige verenigingen n.e.g.).

Ten tweede zijn sommige bedrijfstakken met een groot aantal verenigingen zeer weinig gedetailleerd in de Europese nomenclatuur. De meeste lidstaten maakten gebruik van hun vrijheid om meer gedetailleerde nationale versies uit te werken. Jammer genoeg brengt het nationale gebruik van die verschillende versies de internationale vergelijkbaarheid van de gegevens in het gedrang vanaf een bepaald detailniveau.

1.3 De opbouw van een aangepaste methodologie

1.3.1 De satellietrekening als instrument

De nationale rekeningen zijn niet altijd perfect uitgerust om alle verschijnselen die ze willen bestrijken op adequate wijze te beschrijven. Het Systeem van de nationale rekeningen beweert trouwens niet dat "*zijn categorieën en concepten altijd de enige geschikte zijn. Bijkomende of verschillende behoeften nopen ertoe, een beroep te doen op complementaire of vervangende categorieën of concepten*"⁸.

In dit geval stellen de ontwerpers van het Systeem voor de opbouw van satellietrekeningen te overwegen, in plaats van het centrale kader van de nationale rekeningen te verzwaken of te wijzigen. De onderliggende idee van de formule van de satellietrekening bestaat erin zo veel mogelijk uit te gaan van de methodologie van de nationale rekeningen, en tegelijk bepaalde beperkingen weg te werken. Die benadering biedt het voordeel dat aan bijzondere statistische behoeften wordt voldaan en met de eigen kenmerken van het bestudeerde domein rekening wordt gehouden.

Een satellietrekening wordt dus voorgesteld als een systeem van gestructureerde informatie op een specifiek gebied, opgebouwd ten behoeve van de politieke beleidsbepalers die bevoegd zijn voor dat gebied en van de specialisten die het bestuderen. Toch behoudt die rekening een band met het centrale kader van de nationale rekeningen. Ze ordent de gegevens op zulke wijze dat ze passen in het totaal kader van de macro-economische statistiek.

⁶ Wanneer het niet mogelijk is om de geldstromen van elke soort van activiteit te onderscheiden, wordt de totale productie als de som van de totale kosten geschat. De marktproductie wordt tegen de totale verkopen van de organisatie geschat en de niet-marktproductie wordt gemeten per saldo.

⁷ Het SNA 1993 voert die argumenten aan als verklaring voor zijn terughoudendheid om waarden toe te kennen aan de geldstromen die voortvloeien uit de productie en de consumptie van diensten binnen de huishoudens (SNA 1993, § 6.21 en § 6.22).

⁸ SNA 1993 (§ 21.3).

De nauwe band tussen de satellietrekening en het centrale kader van de nationale rekeningen maakt tevens internationale vergelijkingen mogelijk. De satellietrekeningen van verschillende landen moeten echter wel steunen op dezelfde methodologische voorschriften. Daarom heeft de afdeling statistiek van de Verenigde Naties een gemeenschappelijke methodologische basis uitgewerkt die bedoeld is om zowat overal ter wereld de opmaak van een satellietrekening van de instellingen zonder winstoogmerk te bevorderen. Deze taak werd gecoördineerd door de Johns Hopkins University (Baltimore, VS) en kreeg concrete vorm in de publicatie van een Handleiding die een gemeenschappelijke manier vastlegt voor het verzamelen van de informatie over de IZW's in het algemene kader van de nationale rekeningen: het *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts*⁹ (*NPIs Handbook*).

1.3.2 Het model van een satellietrekening van de IZW's

De Handleiding stelt een model voor om een satellietrekening van de IZW's uit te werken. Dit model gaat uit van de architectuur van het centrale kader van de nationale rekeningen en stelt tegelijk bepaalde innovaties voor die in het kader van een satellietrekening toegestaan zijn. Die innovaties streven ernaar de vier hinderpalen te overwinnen die vastgesteld werden in de behandeling van de verenigingen in het centrale kader (zie 1.1 hierboven).

1.3.2.1 Definitie van de populatie van de satellietrekening

Ten eerste wordt in de Handleiding weliswaar de grote verscheidenheid van de verenigingssector erkend, maar toch wordt gestreefd naar het bijeenbrengen van de instellingen zonder winstoogmerk die er deel van uitmaken. De opbouw van de satellietrekening lost dus vanzelf het probleem op van verspreiding van de IZW's over verschillende institutionele sectoren.

De Handleiding stelt immers dat de satellietrekening zich niet beperkt tot de IZW's die in de sector van de instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (S.15) zijn ondergebracht. De sector zonder winstoogmerk is ruimer en bestaat uit eenheden die aan vijf kenmerken voldoen¹⁰:

- het zijn organisaties die een institutioneel bestaan leiden. De satellietrekening is niet bedoeld om de losstaande verzamelingen van personen, zonder reële structuur of eigen identiteit, te behandelen. De verwerving van de rechtspersoonlijkheid is evenwel niet verplicht. Het bestaan van een organisatorische structuur, de continuïteit van de doelstellingen en de activiteiten, de duidelijke afbakening van de

organisatie, de oprichting en de naleving van een handvest kunnen ernstige en voldoende aanwijzingen van een institutioneel bestaan vormen;

- ze hebben geen winstoogmerk en krachtens de wet keren ze geen surplus uit aan degenen die er eigenaar van zijn of er toezicht op uitoefenen. Dit ontbreken van een winstgevend doel betekent niet dat er geen winst kan worden gemaakt of dat er geen beroep wordt gedaan op commerciële middelen;
- ze zijn privé, dat wil zeggen institutioneel gescheiden van de overheidsinstellingen. Ze genieten dus niet het gezag dat aan de overheid toekomt. Ze kunnen evenwel belangrijke financiële steun ontvangen van overheidsdiensten en kunnen vertegenwoordigers van de overheid hebben in het orgaan dat op hen toezicht uitoefent;
- ze beheren zichzelf en zijn niet onderworpen aan de controle van een andere eenheid. Onder controle verstaat de Handleiding noch een criterium van oorsprong (een andere eenheid kan aan de basis van de oprichting van een IZW liggen), noch de graad van overheidsregulering waaraan de activiteiten van de IZW onderworpen zouden zijn, noch de afhankelijkheid van de IZW ten opzichte van bepaalde inkomensbronnen. De controle kan de vorm aannemen van een meerderheidsdeelneming (van de vertegenwoordigers van een vennootschap of een overheidsinstelling) in de raad van bestuur, of van een bevoegdheid om de directie van de organisatie te benoemen;
- de vrijheid van lidmaatschap en bijdrage is er gewaarborgd. De organisatie kan eisen van degenen die er gebruik van maken, dat ze lid zijn, net zoals het goede beheer van de IZW de mobilisatie van middelen vanwege de leden kan vergen, maar noch het lidmaatschap, noch het beroep op bijdragen kunnen wettelijk opgelegd worden.

De afbakening van de door de Handleiding in aanmerking genomen populatie leidt ertoe dat sommige organisaties die door de nationale rekeningen als instellingen zonder winstoogmerk worden beschouwd, met name de door de overheid of door de vennootschappen gecontroleerde IZW's en de IZW's waar het lidmaatschap verplicht is, buiten beschouwing worden gelaten.

In feite is het in aanmerking genomen geheel dus groter dan dat van de IZW's t.b.v. huishoudens (die er integraal in opgenomen zijn), maar kleiner dan het geheel van IZW's in de zin van de nationale rekeningen.

1.3.2.2 Systemen van classificatie van de IZW's

Dat men de IZW's samenvoegt, houdt daarom nog niet in dat ze een in alle opzichten homogene groep vormen. De nomenclaturen of classificatiesystemen zijn er precies om zich van die verscheidenheid rekenschap te geven en om de kwaliteit en relevantie van de verzamelde informatie op te voeren.

9 "Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts" (United Nations, New-York, 2003).

10 NPIs Handbook (§ 2.13-2.19).

Net als het systeem van nationale rekeningen voorziet de Handleiding in twee wijzen van uitsplitsing van de gezamenlijke IZW's: per institutionele sector en per bedrijfstak. Elke IZW wordt als een eenheid beschouwd. Ze wordt volledig ondergebracht in een institutionele sector, buiten die van de overheid, en in de bedrijfstak waarmee haar hoofdactiviteit overeenkomt.

Door de indeling van de IZW's in institutionele sectoren te gebruiken, kan men inzien dat zij kunnen verschillen, zowel in hun relatie tot de markt als in hun relatie tot de overheid. Dankzij die institutionele opsplitsing is een eenduidige link met het centrale kader mogelijk, aangezien men, als de gegevens in de satellietrekening worden voorgesteld per institutionele sector, hun overeenstemmende gegevens in de nationale rekeningen kan terugvinden. Dan wordt het mogelijk binnen elke institutionele sector de component "IZW" te onderscheiden van de component "niet-IZW". Uiteraard zal voor de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15) de component IZW met de sector als geheel samenvallen.

Dezelfde aanpak kan worden toegepast bij de uitsplitsing per bedrijfstak in de nationale rekeningen. Ook daar kan men binnen elke tak een component "IZW" en een component "niet-IZW" onderscheiden. De Handleiding raadt aan, de activiteiten nomenclatuur ICNPO (*International Classification of Nonprofit Organizations*) te gebruiken om tot de uitsplitsing van de sector van de IZW's naar bedrijfstak over te gaan. Deze nomenclatuur werd meer dan tien jaar geleden uitgewerkt door de onderzoekers die betrokken waren bij het internationale vergelijkende onderzoeksproject over de non-profitsector, gecoördineerd door de Johns Hopkins University¹¹. De ICNPO werd reeds met succes toegepast door verscheidene onderzoeksteams in verschillende landen. Zij geeft blijkbaar een goed beeld van de grote verscheidenheid van de activiteiten uitgeoefend door de verenigingen zowat overal ter wereld.

1.3.2.3 De drie versies

De satellietrekening omvat hoofdzakelijk de monetaire variabelen die nodig zijn voor de opmaak van het door het ESR 1995 bepaalde centrale kader en gebruikt, om dit aspect te onderstrepen, dezelfde codes (bestaande uit een letter en één of twee cijfers) voor dezelfde posten van de rekeningen. Om een onderschatting van de niet-marktproductie van sommige IZW's te voorkomen en de met het vrijwilligerswerk verbonden impliciete geldstromen in aanmerking te nemen, werden bepaalde concepten evenwel gewijzigd.

Daarom voorziet de Handleiding in drie versies van sommige tabellen. Die versies zijn successief, dat wil zeggen dat zij telkens van de vorige versie uitgaan en er

nieuwe wijzigingen in integreren. Zij worden dus opgevat als verschillende graden van afstand ten opzichte van de conventies van het centrale kader.

De eerste door de Handleiding bepaalde versie ("a"-versie of versie ESR 1995) sluit volledig bij het ESR 1995 aan.

In de tweede versie ("b"-versie of versie niet-marktproductie) neemt de Handleiding een grotere vrijheid, daar ze de niet-markt productie in alle institutionele sectoren toestaat en ertoe aanzet de niet-marktproductie van de markt-IZW's te meten tegen de productiekosten.

Ten slotte streeft een derde versie ("c"-versie of versie aanrekening vrijwilligerswerk) ernaar, het werk van de vrijwilligers als een input van het productieproces te beschouwen. Aan het gebruik van die input wordt een geldwaarde toegewezen. De "financiering" ervan wordt verzekerd door een overdracht vanwege de huishoudens. De aanrekening van het vrijwilligerswerk is een wijziging die ingaat tegen de conventies van de nationale rekeningen, daar ze de grenzen van de erkende productie verlegt. Ze vereist tevens dat er gegevens beschikbaar zijn over de omvang van het vrijwilligerswerk in de IZW's, informatie die niet verzameld wordt voor het opmaken van de tabellen van het centrale kader van de nationale rekeningen.

1.3.2.4 De tabellen van de satellietrekening

De Handleiding bouwt de satellietrekening van de IZW's op rond drie reeksen van tabellen.

De eerste tabellenreeks bevat de basisgegevens betreffende de populatie van de IZW's en geeft details per bedrijfstak en per institutionele sector: sectorrekeningen, middelen en bestedingen, beschrijving van de overdrachten, raming van de bezoldigde werkgelegenheid en van het vrijwilligerswerk. Die gegevens zijn vooral van monetaire aard.

Vervolgens voorziet de Handleiding in de integratie van de gegevens van de satellietrekening in het centrale kader van de nationale rekeningen. Die fase vormt de afronding van de satellietrekening en rechtvaardigt dat deze als een "satelliet" van het centrale kader wordt beschouwd. In principe kan ze worden verwezenlijkt door de over de IZW's verzamelde basisgegevens te vergelijken met de in het centrale kader voorgestelde gegevens.

Ten slotte stelt de Handleiding complementaire tabellen voor die vooral niet-monetaire gegevens bundelen: demografie van de IZW's, sociaal-economische gegevens over de bezoldigde werknemers en de vrijwilligers, over de leden en de schenkers, indicatoren van de meting in volume van de productie).

¹¹ Deze classificatie is voorgesteld in Salamon L.M. en Anheier, H.K. [1992], "In Search of the Nonprofit Sector, II. The Problem of Classification" *Voluntas*, vol.3, n°3. Ze is opgenomen als bijlage.

1.3.2.5 Implementatie van de satellietrekening in België

Het model van satellietrekening volgens de Handleiding werd in de loop van 2001 getest in verschillende landen waaronder in België door het Centre d'Economie sociale van de Universit  de Liège. Dat maakte het mogelijk de haalbaarheid van het plan te controleren en de op te lossen problemen alsook de procedures te identificeren die moesten worden ingevoerd alvorens een dergelijke rekening kon worden gepubliceerd.

Op basis van de resultaten van die test was het Federale Wetenschapsbeleid¹² bereid om een fase van implementatie van een satellietrekening van de IZW's bij het INR te financieren, en vertrouwd aan het Centre d'Economie Sociale van de Universit  de Liège de verantwoordelijkheid toe om deze taak tot een goed einde te brengen.

Het INR, dat optreedt via de Nationale Bank, heeft zich ertoe verbonden de werkzaamheden over te nemen en vanaf 2004 een jaarlijkse publicatie van die rekening, volgens de zogenoemde "a"- en "b"- versies, tot zijn opdrachten te rekenen.

2. DE BELGISCHE SATELLIETREKENING VAN DE IZW'S

2.1 Definitie van de populatie

Wegens de aard zelf van het project moest eerst een nauwkeurige omschrijving worden gegeven van het toepassingsgebied ervan. Volgens de aanwijzingen van de Handleiding van de Verenigde Naties omvat de populatie van de satellietrekening van de verenigingen organisaties die voldoen aan de vijf criteria (formeel bestaan, geen winstoogmerk, tot de particuliere sector behoren, onafhankelijkheid, vrijheid van lidmaatschap en bijdrage, zie 1.3.2.1 hierboven).

2.1.1 De juridisch-institutionele omschrijving

Om de definitie van de Handleiding in de Belgische context te kunnen toepassen, is het nuttig de rechtsvormen op te sporen die *a priori* aan deze

conceptuele definitie beantwoorden. Op enkele uitzonderingen na is de juridische afbakening een goede methode, aangezien de wet de betrekkingen van de entiteiten met de overheid, de wijze van besteding van de overschotten, het verslag aan de leden, enz. bepaalt.

Zo worden automatisch van de satellietrekening uitgesloten:

- de publiekrechtelijke rechtspersonen
De overheid¹³ en de instellingen van openbaar nut¹⁴ zijn geen IZW's. Ze behoren institutioneel tot de Staat en kunnen als administratieve overheden worden bestempeld.
De beroepsorganisaties (orde van advocaten, van geneesheren, van architecten, enz), zijn gestructureerd rond het verplichte lidmaatschap van hun leden en kunnen dus niet als IZW's worden beschouwd.
- de vennootschappen
A priori zijn de vennootschappen niet in de populatie van de IZW's opgenomen, daar zij niet voldoen aan de dubbele voorwaarde dat ze geen winstoogmerk mogen nastreven en hun surplus niet mogen uitkeren. Alle vennootschappen streven immers naar het maken van winst, tenzij ze de hoedanigheid aannemen van vennootschap met sociaal oogmerk (VSO). Bijgevolg kan de VSO, op voorwaarde dat zij zich via haar statuten iedere winstuitkering onttrekt, als een IZW worden beschouwd. Daar het niet mogelijk is dergelijke VSO's in de bedrijfsregisters van ondernemingen te identificeren, zullen ze niet onder de toepassing van de satellietrekening vallen.
- sommige verenigingen
De ziekenfondsen voldoen niet helemaal aan het kenmerk van zelfbeheer. Ze zijn onderworpen aan het toezicht van de Controledienst voor de ziekenfondsen (CDZ) en de landsbonden van ziekenfondsen. De CDZ werd opgericht wegens de nagenoeg volledige integratie van de ziekenfondsen in het sociale-zekerheidsstelsel (van de Staat). Volgens de Belgische nationale rekeningen maken ze trouwens deel uit van de overheidssector, althans voor het deel van hun activiteiten dat betrekking heeft op de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering.
De vereniging voor onderlinge verzekering (VOV) is een vorm die door sommige pensioenfondsen, door privé-verzekeringsondernemingen en door de gemeenschappelijke arbeidsongevallen-verzekeringen wordt gebruikt. De wetsteksten betreffende de VOV's bepalen niet dat ze onderworpen zijn aan een voorwaarde van niet-uitkering van hun overschotten.

¹² Vroeger Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden (DWTC) genoemd.

¹³ Onder overheid worden de Federale Staat, de Gewesten en Gemeenschappen, de lokale en provinciale besturen verstaan.

¹⁴ Onder instellingen van openbaar nut verstaat men de OCMW's, de zelfstandige overheidsbedrijven, de intercommunales, de autonome gemeentebedrijven alsook de andere instellingen die op grond van een wet of een specifiek decreet zijn opgericht. Een lijst van die instellingen is beschikbaar op de internetsite van de NBB (www.nbb.be/DQ/CIS).

TABEL 1: SYNTHESE VAN DE JURIDISCH-INSTITUTIONELE OMSCHRIJVING VAN DE BELGISCHE VERENIGINGSSECTOR

	Geen winstoogmerk		Particuliere sector	Zelfbeheer	Vrijheid van lidmaatschap
	Geen winstoogmerk	Geen uitkering			
Overheid	ja	ja	nee	nee	nee
Instelling van openbaar nut	n.t.	n.t.	nee	nee	ja
Instelling van particulier initiatief van openbare aard	ja	ja	ja	ja	nee
Vennootschap met sociaal oogmerk	ja	nee (1)	ja	ja	ja
Erkende coöperatieve vennootschap	nee	nee (1)	ja	ja	ja
Andere vennootschappen	nee	nee	ja	n.t.	ja
Feitelijke vereniging	ja	ja	ja	ja	ja
VZW	ja (2)	ja (2)	ja (3)	ja (3)	ja (4)
Stichting	ja	ja	ja	ja	n.t.
Internationale vereniging zonder winstoogmerk	ja	ja	ja	ja	ja
Werkgeversorganisaties	ja	ja	ja	ja	ja
Ziekenfonds	ja	ja	ja	nee	ja
Vereniging voor onderlinge verzekering	ja	nee	ja	ja	ja

n.t.: niet van toepassing

(1) *Tenzij ze dat in hun statuten bepalen.*

(2) *Behalve de "valse VZW's". Onder "valse VZW's" verstaat men VZW's die in feite een winstoogmerk nastreven, maar die de rechtsvorm van een VZW aannemen om onder meer fiscale redenen. Daar die valse VZW's niet geïdentificeerd kunnen worden op basis van de beschikbare informatie, worden ze in de populatie van de satellietrekening opgenomen.*

(3) *Behalve de Belgische overheidsinstellingen in de vorm van een VZW.*

(4) *Behalve de pensioenfondsen.*

Tot de door de satellietrekening gedekte populatie behoren *a priori*:

- de feitelijke verenigingen;
- de verenigingen zonder winstoogmerk;
- de stichtingen;
- de internationale verenigingen zonder winstoogmerk;
- de werkgeversorganisaties.

De tabel hiervoor geeft een synthese van de aanpak en vermeldt expliciet de criteria op basis waarvan sommige rechtsvormen uit de populatie van de rekening van de IZW's kunnen worden weggelaten.

2.1.2 Bijzonderheden

2.1.2.1 Openbare VZW's

Sommige VZW's worden als openbare VZW's beschouwd en mogen daarom niet tot de verenigingssector worden gerekend:

- de Belgische openbare instellingen in de vorm van een VZW omvatten verscheidene publiek-rechtelijke rechtspersonen en betrekken soms private personen (natuurlijke of rechtspersonen) als een minderheid bij deze groeperingen. Men kan ze in de administratieve bestanden vinden en ze uit de populatie van de satellietrekening weglaten;

- van de in de overheidssector (S.13) ondergebrachte VZW's wordt in de Belgische nationale rekeningen verondersteld dat ze worden gecontroleerd door een overheidsdienst. A priori worden de VZW's van de S.13 dus buiten beschouwing gelaten. Een uitzondering wordt evenwel gemaakt voor de onderwijsinstellingen van het gesubsidieerde vrije net die in de vorm van een VZW zijn georganiseerd. Wegens de hoge mate van zelfstandigheid die zij genieten en die hen onderscheidt van de eenheden van de S.13 en, in het bijzonder, van de onderwijsinstellingen van de openbare netwerken, worden die organisaties beschouwd als conceptueel behorend tot de populatie van de satellietrekening van de IZW's. Door het ontbreken van gegevens betreffende hun productiekosten en hun werkmiddelen kan evenwel geen informatie over die verenigingen worden verstrekt. Ze worden in het kader van deze publicatie niet meegeteld in de populatie van de satellietrekening;

- te noteren valt ten slotte dat de deelneming van de overheid in de VZW's soms een impliciete vorm kan aannemen wanneer natuurlijke personen die een politiek mandaat of een functie bij de overheid bekleden, er een meerderheidspositie in hebben. Die openbare VZW's zijn doorgaans niet opspoorbaar.

2.1.2.2 VZW's zonder vrijheid van lidmaatschap

De praktijken van sommige VZW's gaan in tegen het criterium van het vrije lidmaatschap. Sommige pensioenfondsen nemen de vorm van een VZW aan. Bij de oprichting van de fondsen kunnen de werknemers weigeren zich erbij aan te sluiten, maar nadien kan elke nieuw aangeworven werknemer de deelname aan het pensioenplan niet weigeren. De enige manoeuvreerruimte blijft de mogelijkheid elke deelname aan het plan te weigeren als dit laatste gewijzigd wordt. De pensioenfondsen worden dus uit de sector van de IZW's weggelaten.

2.1.2.3 Verenigingen zonder bezoldigd personeel

In een eerste fase wordt de satellietrekening, wegens de beschikbaarheid van gegevens, beperkt tot de verenigingen die bij de RSZ als werkgevers opgenomen zijn. Er wordt echter informatie gegeven over het totale aantal verenigingen, het aantal verenigingen met werknemers en het aantal verenigingen zonder werknemers die wel BTW-aangiften indienen.

In de praktijk wordt de rekening tevens beperkt tot de verenigingen met rechtspersoonlijkheid. De bedienaars van de eredienst, de vakverenigingen en de politieke partijen in de vorm van feitelijke verenigingen zijn echter eveneens vervat in de satellietrekening, aangezien die drie bijzondere soorten van organisaties in de Belgische nationale rekeningen reeds als IZW's worden beschouwd en ondergebracht zijn in de sector van de instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (S.15).

2.2 Classificatiesystemen

2.2.1 De sectorisatie van de IZW's in België

De toewijzing van de IZW's aan de verschillende institutionele sectoren is één van de in Handleiding omschreven manieren om de verenigingssector in te delen.

Om de door het ESR 1995 aanbevolen sectorindeling van de IZW's naar de letter te volgen, zou men over hun jaarrekeningen moeten beschikken en de relaties moeten kennen die zij met de overheid onderhouden.

In België worden de jaarrekeningen van de verenigingen momenteel noch geregistreerd, noch gecentraliseerd beschikbaar gesteld. Overigens is het betrekkelijk moeilijk om de IZW's te vinden die door de overheid gecontroleerd worden. Bijgevolg werd er besloten de sectorindeling als

volgt aan te pakken. Sommige duidelijk geïdentificeerde IZW's worden geconsolideerd met de overheid (S.13)¹⁵. De overige IZW's worden gevoegd bij de vennootschappen (S.11 en S.12) of bij de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15). Hun sectorisatie wordt hoofdzakelijk op basis van hun activiteit uitgevoerd.

- De verenigingen van de NACE-classes:
 - 65* financiële instellingen;
 - 66* verzekeringswezen;
 - 67* hulpbedrijven i.v.m. financiële instellingenworden ondergebracht in de sector van de financiële vennootschappen (S.12).
- De verenigingen van de NACE-classes:
 - 91.200 vakverenigingen;
 - 91.310 religieuze organisaties;
 - 91.320 politieke organisatiesworden ondergebracht in de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15).
- De verenigingen van de NACE-classes:
 - 73* speur- en ontwikkelingswerk;
 - 80.**5 internationaal onderwijs;
 - 80.42 volwasseneneducatie en overige vormen van onderwijs;
 - 85.316 overige maatschappelijke dienstverlening met huisvesting;
 - 85.323 overige maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting;
 - 91.330 overige verenigingen;
 - 92.5* overige culturele activiteiten (bibliotheken, musea, enz.);
 - 92.621 activiteiten van sportclubs en -bondenworden geval per geval gerangschikt op grond van de aan de BTW aangegeven omzet, indien die bestaat, en van de werkgelegenheid. De verenigingen met een zeer hoge omzet in vergelijking met het tewerkgestelde personeel, worden ondergebracht in de sector van de niet-financiële vennootschappen (S.11). De overige verenigingen worden gerangschikt in de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15).
- De verenigingen van de andere NACE-classes worden in de sector van de niet-financiële vennootschappen (S.11) ondergebracht.

2.2.2 De activiteitennomenclatuur

De toepassing van de ICNPO in België doet drie soorten problemen rijzen.

Ten eerste zorgt de toepassing van de ICNPO voor een uitsplitsing van sommige klassen en deelklassen van de NACE en voor een hergroepering van de nieuwe, aldus gecreëerde categorieën binnen deelgroepen waarvan

¹⁵ Een lijst bevat op exhaustieve wijze de institutionele eenheden (of geheel van eenheden) die tot de S.13 behoren.

gecreëerde categorieën binnen deelgroepen waarvan aggregatie niet voorkomt in de Belgische nomenclatuur. Dit zou in strijd zijn met de Europese regelgeving ter zake. Deze bepaalt immers dat *"de statistieken per economische activiteit van de lidstaten opgemaakt moeten worden met gebruikmaking van de NACE-Rev.1 of een nationale nomenclatuur die ervan is afgeleid"*¹⁶.

Ten tweede, als men de statistische informatie wil gebruiken van de grote administratieve bestanden (gegevens over de werkgelegenheid of de BTW), dient men de standaardnomenclatuur van economische activiteit toe te passen. Een eigen classificatie - met specifieke hergroeperingen die relevant zijn voor de verenigingen - is gerechtvaardigd voor zover ze helemaal op de NACE-Bel aansluit.

Wanneer men ten slotte de ICNPO-nomenclatuur op de Belgische verenigingen toepast, is het economische gewicht van de in aanmerking genomen categorieën niet altijd significant. Bepaalde groepen zijn te klein en moeten worden samengevoegd.

Om die drie redenen gebruikt de satellietrekening een activiteitennomenclatuur met de naam N-IZW. Men onderscheidt daarin zes groepen en tweeëntwintig deelgroepen. Die nomenclatuur voldoet gelijktijdig aan drie voorwaarden: een voldoende betekenisniveau voor de groepen en deelgroepen, een ondubbelzinnige band met de NACE-Bel en een mogelijke overeenstemming met de ICNPO. Als bijlage gaat een uitvoerige beschrijving van de N-IZW.

DE GROEPEN VAN DE N-IZW CLASSIFICATIE

-
1. Cultuur, sport en recreatie
 2. Onderwijs en onderzoek
 3. Gezondheidszorg
 4. Maatschappelijke dienstverlening
 5. Verdediging van de rechten, belangen en overtuigingen
 6. Overige activiteiten van de verenigingen
-

2.3 Architectuur van de satellietrekening

De structuur van de satellietrekening van de verenigingen in België volgt het in de Handleiding van de Verenigde Naties voorgestelde schema van vrij dichtbij. Die

publicatie omvat echter de vier volgende soorten tabellen niet:

- de vermogensrekeningen. Die rekeningen worden niet gepubliceerd voor de rest van de nationale economie. Het zou dus voorbarig zijn ze voor de verenigingssector op te stellen. Bovendien zijn de voor de uitwerking van die rekeningen noodzakelijke gegevens niet beschikbaar;
- de tabellen van de finale consumptie. Die tabellen geven interessante informatie over het aandeel van de door de verenigingen geproduceerde goederen en diensten in de totale finale consumptie. De informatie over de finale consumptie van het geheel van de goederen en diensten is momenteel onvoldoende gedetailleerd om de uitwerking van dergelijke tabellen te rechtvaardigen;
- de tabellen van de indicatoren over productie naar volume. Die tabellen zijn belangrijk om een idee te geven van de werkelijke ontwikkeling van de productie van de verenigingen. Er moet nog vooruitgang worden geboekt in het kader van de nationale rekeningen alvorens men de productie van verenigingen naar volume zal kunnen schatten;
- de tabellen die de personen (loontrekkenden, vrijwilligers, schenkers) verbinden met categorieën als geslacht, leeftijd, sociaal-professionele bezigheid. Hoewel men het belang van deze gegevens ten behoeve van sociologische analyse van de verenigingssector niet hoeft te betwijfelen, zijn ze niet prioritair uit het oogpunt van de nationale rekeningen.

2.3.1 De versies

De Belgische satellietrekening vertoont gegevens in een "a"-versie (die het ESR 1995 volgt) en een "b"-versie (die de niet-marktproductie in alle IZW 's toestaat). De kosten van deze niet-marktproductie worden gedekt door de giften ontvangen van de particuliere sector.

In België wordt het merendeel van de overheidssteun aan de IZW's opgenomen in de sectoren van de financiële en niet-financiële vennootschappen (S.11 en S.12) beschouwd als verkopen. De productie van de markt-IZW's is dus niet echt onderschat in de "a"-versie. Daarom verschillen de "a"- en "b"-versies van de Belgische satellietrekening niet erg.

Dit initiatief heeft de verdienste de onderschatting van de productie van die verenigingen te verminderen, maar toch wijkt het af van de regels van het systeem van de nationale rekeningen en verhindert het de gebruikers van de nationale rekeningen, de (quasi-)markt middelen te onderscheiden van de niet-markt middelen. Mettertijd zullen de ontwerpers van het centrale kader hierover een duidelijk standpunt moeten formuleren, teneinde *ad-hoc oplossingen* te voorkomen die van land tot land verschillend dreigen te zijn.

¹⁶ Verordening (EEG) nr. 3037/90 van de Raad van 9 oktober 1990 (P.B. nr. L293 van 24/10/1990), gewijzigd door de verordening EEG nr. 761/93 van de Commissie van 24 maart 1993 (P.B. nr. L83 van 3/4/1993).

De "c"-versie van de tabellen, waarin de Handleiding voorziet, rekent een geldwaarde toe aan het door de vrijwilligers kosteloos gepresteerde werk. De analyse van het vrijwilligerswerk in verenigingen wordt beschouwd als een aanvulling op de satellietrekening opgemaakt door het Instituut voor de Nationale Rekeningen. Ze steunt op een door de Universiteit de Liège uitgevoerd onderzoek en is opgenomen als inlassing in voorliggende publicatie. De "c"-versie van de tabellen wordt dus niet als dusdanig gepubliceerd, maar men kan ze wel reconstrueren door de gegevens van de satellietrekening van het INR aan te vullen met de gegevens van de aan het vrijwilligerswerk gewijde aanvullende analyse.

2.3.2 De tabellen

2.3.2.1 De tabellen van de satellietrekening van het INR

Tabel 1. Rekening van de IZW's

Deze tabel bevat de gebruikelijke structuur van een sectorrekening voor het geheel van de IZW's, dat wil zeggen de totale populatie van de IZW's, los van de institutionele sector waarin ze ondergebracht zijn. Zo geeft ze de voor de verenigingssector gebruikelijke boekhoudkundige saldi: toegevoegde waarde, exploitatieoverschot, saldo van de primaire inkomens, beschikbaar inkomen, alternatief beschikbaar inkomen, besparingen en vorderingensaldo.

Tabel 2. Bestedingen van de IZW's (per bedrijfstak)

Deze tabel beschrijft de bestedingen van de productie-, inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen, en deelt de in de tabel 1 voorgestelde gegevens in per tak N-IZW. De productiekosten (intermediair verbruik, beloning van de werknemers, verbruik van vaste activa en andere nettobelastingen op de productie) worden van de overdrachten en andere bestedingen onderscheiden. Die tabel is opgesplitst in een "a"-versie en een "b"-versie.

Tabel 3. Middelen van de IZW's (per bedrijfstak)

Deze tabel beschrijft de middelen van de productie-, inkomensverdelings- en inkomensbestedingsrekeningen en deelt de in de tabel 1 voorgestelde gegevens in per tak N-IZW. De middelen worden voorgesteld per type (verkopen, overdrachten, overige middelen) en per oorsprong (overheid, particuliere sector en buitenland). De particuliere sector omvat de instellingen van de institutionele sectoren S.11, S.12, S.14 en S.15. Die tabel wordt enkel in de "a"-versie voorgesteld.

Tabel 4. Overdrachten van de IZW's (per bedrijfstak)

Deze tabel beschrijft de overdrachten en deelt de in de tabel 1 voorgestelde gegevens in per tak N-IZW. De overdrachten zijn gedetailleerd naargelang van hun oorsprong en hun bestemming (overheid, huishoudens, ondernemingen, IZW's en buitenland). Die tabel wordt enkel in de "a"-versie voorgesteld.

Tabel 5. Gesalarieerde werkgelegenheid in de IZW's (per bedrijfstak N-IZW)

Deze tabel verstrekt de gegevens betreffende de arbeid in loondienst in IZW's, per tak N-IZW: aantal werknemers, aantal gewerkte uren en bezoldigingen.

Tabel 6. Rekeningen van de totale economie (per institutionele sector)

Deze tabel bevat de structuur van de rekening van de totale economie, zoals die gewoonlijk voorgesteld is in de sectorrekeningen van het centrale kader. Ze geeft de opeenvolging weer van de rekeningen per institutionele sector en onderscheidt binnen elke sector de gegevens betreffende de component "verenigingen". Deze tabel koppelt de tabel 1 aan de sectorrekeningen van het centrale kader van de nationale rekeningen.

Tabel 7. Productie (per institutionele sector en bedrijfstak)

Deze tabel geeft de productie van de nationale economie per Nace-bedrijfstak en per institutionele sector en onderscheidt binnen elke sector de gegevens betreffende de component "verenigingen". Ze maakt het mogelijk het aandeel van de IZW's in de productie van elke bedrijfstak te schatten.

Tabel 8. Toegevoegde waarde (per institutionele sector en bedrijfstak)

Deze tabel geeft de toegevoegde waarde van de nationale economie weer, per Nace-bedrijfstak en per institutionele sector, en onderscheidt binnen elke sector de gegevens betreffende de component "verenigingen". Ze maakt het mogelijk het aandeel van de IZW's in de door elke bedrijfstak voortgebrachte toegevoegde waarde te schatten.

Tabel 9. Aantal werknemers (per institutionele sector en bedrijfstak)

Deze tabel geeft de bezoldigde tewerkstelling (in aantal werknemers) in de nationale economie weer, per Nace-

bedrijfstak en per institutionele sector en onderscheidt binnen elke sector de gegevens betreffende de component "verenigingen". Ze maakt het mogelijk het aandeel van de bezoldigde tewerkstelling in verenigingen in elke bedrijfstak te schatten.

2.3.2.2 Aanvullende analyse van het vrijwilligerswerk

Tabellen A.1 en A.2 Vrijwilligerswerk in de IZW's

Deze tabellen geven het vrijwilligerswerk (in aantal werknemers en in VTE) in de verenigingssector weer, per tak N-IZW en per institutionele sector en koppelen aan die gegevens een toegerekende geldwaarde.

Tabellen B.1 en B.2 Weerslag van het vrijwilligers-werk op de activiteit van de IZW's

Deze tabellen ramen de weerslag van de toerekening van een geldwaarde aan het vrijwilligerswerk op verscheidene items van de in de satellietrekening van het INR voorgestelde tabellen: productie, toegevoegde waarde, bezoldigingen, overdrachten vanwege de particuliere sector. De details worden gegeven per N-IZW-tak en per institutionele sector. Aan de hand van die tabellen kan de in de Handleiding omschreven "c"-versie uitgewerkt worden.

2.4 Samenhang met de nationale rekeningen

Het delicaatste deel bij de compilatie van de satellietrekening bestaat erin de samenhang met het centrale kader van de nationale rekeningen te bewaren. Enkel dan kan de statistiek met betrekking tot de verenigingen worden ingepast in het macro-economische statistische kader en kan men vergelijkende analyses maken tussen de verschillende types van agenten (verenigingen, openbare of privé met winstoogmerk) binnen eenzelfde bedrijfstak.

2.4.1 Gegevensbronnen

Het eerste element van samenhang vloeit voort uit het gebruik van identieke gegevensbronnen. Ten behoeve van het centrale kader gebruikt het INR administratieve gegevens (gegevens over de werkgelegenheid en de lonen uit de bestanden van de sociale zekerheid, gegevens over aankopen en omzet uit de bestanden van de administratie van de BTW, overheidsbegroting, jaarrekeningen van de producenten) en, in sommige gevallen, enquêtegegevens.

2.4.1.1 Administratieve bestanden

De voor de opmaak van de satellietrekening gebruikte administratieve bestanden worden eveneens aangewend

om de nationale rekeningen op te stellen. Het gaat meer bepaald om de aangiften van de werkgevers aan de RSZ, die het aantal arbeidsplaatsen, de werkuren, de lonen en sociale bijdragen verstrekken, alsook om de aangiften van de ondernemingen aan de administratie van de BTW, die de omzet, de aankopen en de investeringen van de BTW-plichtigen geven. De overheidsbegrotingen, die inlichtingen over de subsidies verschaffen, en de geconsolideerde boekhouding van de ziekenhuizen worden eveneens gebruikt.

2.4.1.2 Gegevens van de structurenquête bij de verenigingen

Het merendeel van de Belgische verenigingen is niet aan de wet met betrekking tot de jaarrekeningen van de ondernemingen onderworpen¹⁷. Voor de uitwerking van de rekening van de sector van de IZW's t.b.v. huishoudens houdt het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) sinds 1996 jaarlijks een enquête bij de verenigingen die bezoldigde werknemers in dienst hebben. De enquête is exhaustief voor de verenigingen met meer dan twintig werknemers of een omzet van 5 miljoen € of meer en ondervraagt de kleine verenigingen via een toevallige steekproef (in de verhouding van één op dertig). Ze slaat echter niet op de ziekenhuizen en op het vrij onderwijs.

Die enquête betreft de productiekosten, de overige uitgaven, de werkgelegenheid, de inkomsten uit verkopen, de ontvangen subsidies, de bestemming van de productie en de hoofdactiviteit van de verenigingen. Behalve de meting van het vrijwilligerswerk verzamelt ze dus het merendeel van de items die voor de uitwerking van de satellietrekening van de IZW's nodig zijn.

De extrapolatie van die enquête steunt op de exhaustieve gegevens betreffende de loonsom. De enquête maakt het voor deelgroepen van de steekproef mogelijk de verhouding te bepalen tussen verschillende geldstromen en de loonsom. Wanneer men de loonsom kent van de deelgroepen die de populatie vormen, kan men de andere grootheden eruit afleiden.

2.4.1.3 Enquête inzake vrijwilligerswerk

Voor de eigen behoeften van de satellietrekening ("c"-versie) heeft de Universiteit de Liège (in samenwerking met het Franstalige platform van het vrijwilligerswerk) in 2003 een onderzoek naar het vrijwilligerswerk in verenigingen verricht via een representatieve steekproef van verenigingen-werkgevers.

¹⁷ De nieuwe wet (2 mei 2002, BS van 11 december 2002) betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk, de internationale verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen geeft een nieuwe definitie van de verplichtingen inzake boekhouding en bekendmaking van de rekeningen van die drie soorten verenigingen. Die wet bepaalt dat de jaarrekeningen van de grootste verenigingen gecentraliseerd moeten worden bij de Nationale Bank van België. De enquête van het NIS zal echter noodzakelijk blijven om inlichtingen over de verenigingen van bescheiden grootte in te zamelen.

Deze enquête betreft het aantal vrijwilligers, de frequentie van hun prestaties en een evaluatie van het volume van hun werk in voltijdse equivalenten.

2.4.2 De berekening van de aggregaten

Hoewel de structuur van de tabellen van de satellietrekening gedefinieerd wordt door de Handleiding, vermeldt deze laatste niet expliciet hoe de gevraagde aggregaten moeten worden berekend. Elk land wordt dus verzocht zijn berekeningen te baseren op de in het centrale kader gebruikte methoden, mits deze geen afwijking veroorzaken voor de component "verenigingen" van de takken en de institutionele sectoren van de nationale rekeningen.

De integratie van de gegevens van de satellietrekening en van die van het centrale kader is cruciaal voor de bedrijfstakken of de institutionele sectoren waarin de verenigingen in grote mate vertegenwoordigd zijn. De sector van de IZW's t.b.v. huishoudens (S.15) bevat alleen maar verenigingen. De gegevens betreffende die sector moeten in het centrale kader en in de satellietrekening identiek of verenigbaar zijn (wanneer men meer details geeft in de satellietrekening). Hetzelfde geldt voor de gegevens van de takken met veel verenigingen in de overige sectoren, zoals het onderwijs (NACE 80), de gezondheidszorg (NACE 85.1), de maatschappelijke dienstverlening (NACE 85.3), recreatie, cultuur en sport (NACE 92) of nog de diverse verenigingen (NACE 91).

Voor de verenigingen van die sectoren en die takken gebruiken de nationale rekeningen hoofdzakelijk de structuurenquête en de gegevens van de RSZ. De eerstgenoemde maakt het mogelijk coëfficiënten te

berekenen die de verschillende variabelen en de loonsom met elkaar in verband brengen. Zodra die coëfficiënten op de totale loongegevens van de IZW's zijn toegepast, kunnen de aggregaten betreffende die IZW's worden berekend. De satellietrekening kan dus probleemloos gebaseerd worden op de berekeningsmethode van de aggregaten van het centrale kader.

Voor de verenigingen die actief zijn in andere bedrijfstakken is dat helemaal anders. Wegens hun te veronachtzamen aanwezigheid in die takken gebruiken de nationale rekeningen geen gegevens die specifiek zijn voor de verenigingen om de aggregaten van die takken te berekenen. Ze baseren zich vooral op de vastgestelde verhoudingen tussen de stromen van loonsom of omzet en de andere stromen in de niet-associatieve organisaties waarvoor zij over die gegevens beschikken, en extrapoleren die verhoudingen op het geheel van de populatie van die takken. Het is dus niet mogelijk de verenigingscomponent te isoleren en, aangezien ze waarschijnlijk geen profiel vertonen dat identiek is met dat van de andere organisatievormen, is een raming van de andere variabelen - bijvoorbeeld door zich op de exhaustieve gegevens over de loonsom te baseren - niet mogelijk.

Om de stromen betreffende die verenigingen te ramen, moet men dus afwijken van de methode van het centrale kader. Net als voor de overige IZW's steunt de gekozen methode op de resultaten van de structuurenquête en de loonsomgegevens. Op termijn zou het gebruik van de jaarrekeningen van de verenigingen die bij de Balanscentrale van de Nationale Bank neergelegd zullen worden, het mogelijk maken de samenhang te herstellen tussen de twee methoden die op de IZW's van die takken worden toegepast.